

Fuente: *Les Dones del 36. Guia de materials didàctics* (1999). Pla d'Acció Coeducativa. Institut d'Educació del Ajuntament de Barcelona.

1. Atender a los refugiados (1936-1939)

“Als homes, abans de la guerra, no els interessava que la dona entrés en política. Els feiem més nosa que servei. No ens necessitaven. Quan va venir la guerra, ens van necessitar. La dona anava al front, a l'escoles, a les fàbriques, on calia, tant les dones preparades como les que no lo estaven instruïdes. Totes. Érem a tot arreu. Barcelona era una ciutat conduïda per les dones.

I a la República, quan acceptaren dones en llocs de treball públics, vaig ingressar a l'Ajuntament, també como a mecanògrafa.

La guerra la vaig passar al costat de l'alcalde [Hilari Salvador i Castell]. Era imprescindible que tot funcionés i hi havia molt problemes; un dels més importants era trobar solucions al munt de necessitats dels refugiats que venien de tot arreu de l'Espanya ocupada. S'havia d'improvisar col·legi per a les criatures, cantines, llocs per dormir... però, més amés, l'Ajuntament havia de rutllar: la comissió d'Hisenda, la de Cultura...

Quan queien bombes, havies de sortir esperitat a veure què havia passat. Havíem d'atendre els ferits, fer-nos càrrec del morts... no paràvem. Era espantós, esgarriós.

Jo passava molta por. Hi havia gent que no en passava tanta. Però jo no em podia moure de la secretaria de l'alcaldia, al costat del telèfon. Queien bombes a la Barceloneta, a la Gran Via, al Coliseu, a la plaça Sant Jaume, i jo allà, a la plaça Sant Jaume”.

2. Aguantábamos esperanzados

“Va arribar un moment en què la ciutat estava col·lapsada. Hi havia a Barcelona el govern de Madrid, el d'Euskadi i el de Catalunya. Tres governs que manaven i gent que venia a demanar coses; ningú no sabia què podien governar uns i què els altres. No sabies què fer, era molt dolorós. Arribava gent sense res, mig despullats, ferits... I havies d'oferir algun ajut, alguna solució.

Aguantàvem esperançats. No vam pensar, fins a l'últim moment, que en Franco guanyaria. Sempre prevèiem que les potencies estrangeres ens ajudarien. Vaig anar dos cops a París, en nom de l'alcalde. Només aconseguia roba i alguna cos per menjar. Mai armament per defensar-nos. En canvi, els contraris tenien totes les armes que volien d'en Mussolini i d'en Hitler”.

3. Perseguida por los nazis (1943)

“La sortida va ésser espantosa. El meu marit tenia família a França. I, si tenies una adreça, un lloc on anar, et lliuraves del camps de concentració.

Pero només teníem el que dúiem al damunt. Jo valg anar a treballar al camp, a les campanyes de la verema. Vaig lluitar, com tants altres republicans, a la Resistència. Quan vaig assabentar que els nazis em tenien en una llista como a jueva i que em venien a buscar, vaig preferir viure sota la repressió franquista que ser morta els nazis en un forn crematori. I vaig tornar”.

4. Roja separatista

“Molta gent que em coneixia no em saludava, Gent que jo havia tractat, fins i tot aquells que havia ajudat durant la guerra, no em van fer costat. No es volien acostar a una dona acusada de *roja separatista*. Tenien por.

Hem passat quaranta ans de por, i encara hi ha persones que no se l’han tret de sobre. El silenci va caure sobre la nostra lluita”.